

Van: Annemarie Toebosch <toebosch@umich.edu>

Verzonden: maandag 15 april 2019 20:32

Aan: Info | 4 en 5 mei <info@4en5mei.nl>

Onderwerp: University of Michigan, vragen over dodenherdenking

Geacht bestuur van het Nationaal Comité 4 en 5 mei,

Mijn naam is Annemarie Toebosch. Ik ben hoofd van het programma Nederlands aan de University of Michigan. Ik ben geïnteresseerd in racisme en de herdenking van door Nederland koloniaal onderdrukte oorlogsslachtoffers. Mijn universiteit heeft als beste openbare universiteit in de VS een reputatie van inclusief kwaliteitsonderwijs en neemt al sinds de burgerrechtenbeweging het voortouw in Inclusief en dekoloniaal denken. De behandeling van het onderwerp dodenherdenking en racisme in onze Race and Ethnicity-cursussen maakt hier onderdeel van uit.

Er is mij ter ore gekomen dat de dodenherdenking gaat veranderen, en dat zij die slachtoffer waren van Nederlands kolonialisme, en die vanaf WOII in oorlog omkwamen in het voormalig Nederlands Indië, ook herdacht gaan worden. Ik schrijf u om meer informatie over deze verandering, aangezien ik de details hierover nog nergens kan vinden. Ik heb een aantal specifieke vragen voor u en hoor graag uw antwoorden zodat wij hier de juiste informatie met onze studenten blijven delen.

Klopt het allereerst dat de verandering die ik beschrijf gaat plaatsvinden? Specifieker, gaat het bij deze verandering zowel 1. om oorlogsslachtoffers van WOII die in koloniale onderdrukking opgroeiden, als 2. om hen die slachtoffer werden van Nederlandse oorlogsmisdaden en geweld in '45-'49? Ter verduidelijking, gaan slachtoffers die door koloniale apartheid geen staatsburgers waren nu ook herdacht worden? Ook wil ik graag weten of deze slachtoffers die voorheen niet herdacht werden een speciale krans, of kransen krijgen, en met welke vermelding(en). Hoe gaan deze slachtoffers beschreven worden? Tenslotte zou ik graag weten of de geplande verandering dit jaar al ingaat en hoe u haar bekend maakt bij het Nederlandse publiek.

Vorig jaar schreef ik een artikel over de dodenherdenking in de internationale pers, gepubliceerd in Nederlands en Indonesisch. Mijn redacteur had het idee om dit artikel nogmaals op Dodenherdenking 2019 te publiceren. De informatie in dit artikel moet aangepast worden naar uw antwoorden. Ik voeg mijn artikel hieronder toe.

Tot slot wil ik u als witte Nederlander mijn oprechte dank betuigen voor een monumentale verandering waarmee u de schuld van mijn land en van mijn sociale constructie gaat onderkennen. Als academicus in racisme-onderwijs en -onderzoek begrijp ik hoe belangrijk deze verandering is, zowel voor de nabestaanden van de slachtoffers van Nederlands kolonialisme, als voor witte Nederlanders dat hierdoor de mogelijkheid wordt geboden racistische machterhoudingen, toen en nu, onder ogen te komen.

Het is tijd dat er in Nederland een koloniale "schuld-krans" komt, en dat de details en het belang van deze krans duidelijk uitgelegd gaan worden.

Er is mij ter ore gekomen dat de dodenherdenking gaat veranderen, en dat zij die slachtoffer waren van Nederlands kolonialisme, en die vanaf WOII in oorlog omkwamen in het voormalig Nederlands Indië, ook herdacht gaan worden. Ik schrijf u om meer informatie over deze verandering, aangezien ik de details hierover nog nergens kan vinden. Ik heb een aantal specifieke vragen voor u en hoor graag uw antwoorden zodat wij hier de juiste informatie met onze studenten blijven delen.

Klopt het allereerst dat de verandering die ik beschrijf gaat plaatsvinden? Specifieker, gaat het bij deze verandering zowel 1. om oorlogsslachtoffers van WOII die in koloniale onderdrukking opgroeiden, als 2. om hen die slachtoffer werden van Nederlandse oorlogsmisdaden en geweld in '45-'49? Ter verduidelijking, gaan slachtoffers die door koloniale apartheid geen staatsburgers waren nu ook herdacht worden? Ook wil ik graag weten of deze slachtoffers die voorheen niet herdacht werden een speciale krans, of kransen krijgen, en met welke vermelding(en). Hoe gaan deze slachtoffers beschreven worden? Tenslotte zou ik graag weten of de geplande verandering dit jaar al ingaat en hoe u haar bekend maakt bij het Nederlandse publiek.

Vorig jaar schreef ik een artikel over de dodenherdenking in de internationale pers, gepubliceerd in Nederlands en Indonesisch. Mijn redacteur had het idee om dit artikel nogmaals op Dodenherdenking 2019 te publiceren. De informatie in dit artikel moet aangepast worden naar uw antwoorden. Ik voeg mijn artikel hieronder toe.

Tot slot wil ik u als witte Nederlander mijn oprechte dank betuigen voor een monumentale verandering waarmee u de schuld van mijn land en van mijn sociale constructie gaat onderkennen. Als academicus in racisme-onderwijs en -onderzoek begrijp ik hoe belangrijk deze verandering is, zowel voor de nabestaanden van de slachtoffers van Nederlands kolonialisme, als voor witte Nederlanders dat hierdoor de mogelijkheid wordt geboden racistische machverhoudingen, toen en nu, onder ogen te komen.

Het is tijd dat er in Nederland een koloniale "schuld-krans" komt, en dat de details en het belang van deze krans duidelijk uitgelegd gaan worden.

Ik zie uit naar uw antwoorden. Met vriendelijk groet,

Dr. Annemarie Toebosch

<https://theconversation.com/dutch-memorial-day-erasing-people-after-death-97236>

Annemarie Toebosch
Director of Dutch and Flemish Studies
Germanic Languages and Literatures
University of Michigan

On Tue, Apr 23, 2019 at 9:03 AM Renske Krimp <renske.krimp@4ens1mei.nl> wrote:

Geachte Annemarie Toebosch,

Hartelijk dank voor uw bericht. Uiteraard kennen we uw werk en ook het artikel dat u vorig jaar publiceerde over de dodenherdenking in Nederland (onder andere). Hierbij doe ik graag een poging uw vragen zo zorgvuldig mogelijk te beantwoorden.

Het klopt dat het Nationaal Comité 4 en 5 mei momenteel het gehele ritueel van dodenherdenking en het vieren van de vrijheid scherp onder de loep neemt. Wij werken in beleidsperiodes van vijf jaar en aan het begin van een nieuwe beleidsperiode schrijven we altijd een visie die we als leidraad gebruiken voor activiteiten en projecten in de komende vijf jaar. Om die reden zijn we momenteel met veel en diverse partijen en personen in gesprek over de vraag hoe we herdenken en vieren betekenisvol kunnen houden en laten aansluiten bij de tijd. Aangezien we de geschiedenis van Nederlands-Indië en de dekolonisatie-periode daaropvolgend een zeer belangrijk thema vinden, hebben we een speciale werkgroep ingesteld die zich bezighoudt met de vraag hoe we recht kunnen doen aan de doden die zijn gevallen in Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog en in de dekolonisatie-periode daarna.

Om specifiek op uw vragen in te gaan kan ik u van de volgende antwoorden voorzien.

We herdenken **alle** slachtoffers van het koninkrijk die in Nederlands-Indië zijn omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog, ongeacht hun status in de koloniale samenleving. Dit is ook bij de aankomende Nationale Herdenking 2019 het geval. Naar de letter van het memorandum van 2015 dat de afgelopen drie jaren werd gebruikt, werden teveel mensen onbedoeld uitgesloten, zoals de inwoners van Nederlands-Indië die niet het Nederlands staatsburgerschap bezaten. Daarom is besloten vanaf komend jaar weer gebruik te maken van de memorandumtekst van 2011. Hoe we dat expliciet gaan maken naar het publiek, is echter onderdeel van een breder project waarbij ook labels en terminologie worden aangepast. Dit wordt verder vormgegeven in de nieuwe beleidsperiode vanaf 2021.

Vanaf de periode na de Tweede Wereldoorlog herdenken we alleen de namens Nederland uitgezonden militairen die zijn omgekomen bij vredesoperaties en in oorlogssituaties. Een eventuele aanpassing van dit laatste, is onderdeel van de genoemde werkgroep.

Ik hoop dat dit een antwoord is op uw vragen en wellicht wat meer inzicht geeft in het proces waar wij momenteel inzitten. Mocht u nog meer informatie willen, dan horen we het graag.

Met hartelijke groet,

Renske Krimp MA
Senior Onderzoek

graag een poging uw vragen zo zorgvuldig mogelijk te beantwoorden.

Het klopt dat het Nationaal Comité 4 en 5 mei momenteel het gehele ritueel van dodenherdenking en het vieren van de vrijheid scherp onder de loep neemt. Wij werken in beleidsperiodes van vijf jaar en aan het begin van een nieuwe beleidsperiode schrijven we altijd een visie die we als leidraad gebruiken voor activiteiten en projecten in de komende vijf jaar. Om die reden zijn we momenteel met veel en diverse partijen en personen in gesprek over de vraag hoe we herdenken en vieren betekenisvol kunnen houden en laten aansluiten bij de tijd. Aangezien we de geschiedenis van Nederlands-Indië en de dekolonisatie-periode daaropvolgend een zeer belangrijk thema vinden, hebben we een speciale werkgroep ingesteld die zich bezighoudt met de vraag hoe we recht kunnen doen aan de doden die zijn gevallen in Nederlands-Indië tijdens de Tweede Wereldoorlog en in de dekolonisatie-periode daarna.

Om specifiek op uw vragen in te gaan kan ik u van de volgende antwoorden voorzien.

We herdenken **alle** slachtoffers van het koninkrijk die in Nederlands-Indië zijn omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog, ongeacht hun status in de koloniale samenleving. Dit is ook bij de aankomende Nationale Herdenking 2019 het geval. Naar de letter van het memorandum van 2015 dat de afgelopen drie jaren werd gebruikt, werden teveel mensen onbedoeld uitgesloten, zoals de inwoners van Nederlands-Indië die niet het Nederlands staatsburgerschap bezaten. Daarom is besloten vanaf komend jaar weer gebruik te maken van de memorandumtekst van 2011. Hoe we dat expliciet gaan maken naar het publiek, is echter onderdeel van een breder project waarbij ook labels en terminologie worden aangepast. Dit wordt verder vormgegeven in de nieuwe beleidsperiode vanaf 2021.

Vanaf de periode na de Tweede Wereldoorlog herdenken we alleen de namens Nederland uitgezonden militairen die zijn omgekomen bij vredesoperaties en in oorlogssituaties. Een eventuele aanpassing van dit laatste, is onderdeel van de genoemde werkgroep.

Ik hoop dat dit een antwoord is op uw vragen en wellicht wat meer inzicht geeft in het proces waar wij momenteel inzitten. Mocht u nog meer informatie willen, dan horen we het graag.

Met hartelijke groet,

Renske Krimp MA
Senior Onderzoek

 Nationaal Comité
4 en 5 mei

renske.krimp@4en5mei.nl | www.4en5mei.nl | www.tweedewereldoorlog.nl
Nieuwe Prinsengracht 89 | 1018 VR Amsterdam | +31 20 718 3512 |

Van: Annemarie Toebosch <toebosch@umich.edu>

Verzonden: zondag 28 april 2019 00:11

Aan: Renske Krimp <renske.krimp@4ensmei.nl>; Gerdi Verbeet <gerdi.verbeet@4ensmei.nl>

CC: Mariëke Papa <mariëke.papa@4ensmei.nl>

Onderwerp: Re: FW: University of Michigan, vragen over dodenherdenking

Geachte Renske Krimp en het bestuur van het Nationaal Comité 4 en 5 Mei,

Dank u wel voor uw antwoord en voor de uitnodiging dat ik verdere vragen kan stellen. Ik heb een aantal vervolgvragen omdat ik heel zeker wil zijn dat ik de situatie goed begrijp en kan verwoorden in mijn cursussen en artikelen.

Ik neem allereerst aan dat u met "vanaf komend jaar" vanaf 4 mei 2020 (en niet dit jaar, 4 mei 2019) bedoelt? Als dit zo is, dan begrijp ik uw woorden niet. U zegt dat alle WOII-slachtoffers in Nederlands-Indië dit jaar, dus op 4 mei 2019, al herdacht worden maar u zegt daarna dat u de staatlozen onder hen vanaf komend jaar (dus 4 mei 2020?) gaat herdenken. Dit is een tegenstelling. Worden deze staatlozen in 2019 wel of niet al herdacht?

Verder heb ik de volgende vragen over uw uitleg dat de geplande verandering teruggaat naar een beleid van voor het 2015 memorandum:

1. Hoe werden deze staatloze mensen vóór het memorandum van 2015 genoemd en/of met welke krans of bij welke groep werden ze herdacht?
2. Heeft u documentatie dat deze mensen voor 2015 herdacht werden? Telden deze slachtoffers, in uw oudere documenten van voor dit 2015 memorandum, ooit mee, in cijfers bedoel ik dan? Als u zegt dat staatloze slachtoffers voor dit memorandum wél herdacht werden, maar dit was nergens in cijfers te zien, dan is dit een andere vorm van mensen uitwissen. Ik zie verder ook dat u uw documenten nog niet heeft aangepast. In het document "Kranslegging, de Cijfers" staat bij krans 5 nog steeds dat circa 22.500-42.800 "burgers...zijn omgebracht of omgekomen in Azië." Dit sluit dus nog steeds de staatloze bevolking in Nederlands-Indië uit, met ongeverifieerde doch in de wetenschap algemeen gebruikte cijfers van zo'n 4 miljoen slachtoffers. Wanneer wordt dit mensonterende verschil aangepast?
3. Geldt/Gold het niet herdenken van mensen zonder paspoort voor alle staatloze mensen in het koninkrijk? Anne Frank was bijvoorbeeld ook staatloos. Wordt zij, naar de letter van het memorandum van 2015, nu dus al verschillende jaren niet herdacht op 4 mei, of geldt/gold deze uitsluiting specifiek voor staatlozen in de koloniën?
4. Wat was/waren de argument(en) op basis waarvan Nederland, naar het memorandum van 2015, staatloze mensen op 4 mei uit ging sluiten? Wat waren de precieze woorden die tot deze uitsluitende interpretatie hebben geleid?

Vervolgens begrijp ik uit uw antwoord dat de door de Nederlandse staat gemaakte oorlogslachtoffers van '45-'49 nog steeds niet herdacht worden, met de reden dat de dodenherdenking niet-militaire slachtoffers uit de tweede wereldoorlog wel herdenkt maar niet-militaire slachtoffers na WOII niet. Ik heb hierover de volgende vragen:

5. Hoe legt u dit verschil in criterium (voor en na WOII) uit? Wat zijn hiervoor de argumenten? Wat is voor uw Comité het verschil tussen burgerslachtoffers (burger in de betekenis van "civilian" en niet "citizen") tijdens en na WOII? Gebeurt er in de ogen van uw Comité iets aan het einde van de tweede wereldoorlog, waarna het herdenken van burgerslachtoffers

RE: FW: University of Michigan, vragen over dodenherdenking

Inbox x

Apr 30, 2019, 10:26 AM (2 days ago)

Renske Krimp
to me, Marieke

Dutch > English Translate message

Turn off for: Dutch x

Beste Annemarie Toebosch,

Hartelijk dank wederom voor uw uitgebreide mail. Ik zal proberen hier zo goed mogelijk op in te gaan.

Het NC werkt met een memorandum dat als doel heeft om richting te geven aan herdenken en vieren. Door het jaar heen vinden op verschillende momenten en plaatsen herdenkingen en bijeenkomsten plaats waar specifieke slachtoffers worden herdacht. Op 4 mei proberen we een moment te creëren waar al deze gevoelens samen kunnen komen. Daarvoor gebruiken we een memorandum: met als bedoeling dat er een collectief gevoel bestaat onder allen die willen herdenken. Wie mensen willen herdenken is uiteindelijk geheel een eigen keuze. Het memorandum is bedoeld om duiding te geven. Dit memorandum krijgt meer diepgang en wordt verder geconcretiseerd in de teksten die behoren bij de diverse kransen die gelegd worden tijdens de Nationale Herdenking. Al die teksten zijn te lezen op onze website.

Het memorandum is de afgelopen decennia meerdere malen op onderdelen aangepast. De laatste aanpassing was in 2015 omdat het comité van mening was dat we moesten accentueren dat we primair Nederlandse oorlogsslachtoffers herdenken. Echter, door de Nederlandse nationaliteit als uitgangspunt te nemen werden onbedoeld groepen slachtoffers uitgesloten. Joden die uit Duitsland gevlucht waren (zoals Anne Frank en haar familie) en daardoor stateeloos waren geworden willen we uiteraard wel herdenken. Ook inwoners van toenmalig Nederlands-Indië die niet het Nederlanderschap bezaten maar wel inwoner waren van het Koninkrijk der Nederlanden willen we uiteraard herdenken. Dit jaar heeft het NC daarom besloten om terug te gaan naar de vorige memorandumtekst van 2011. De woorden *Nederlandse slachtoffers* zijn geschrapt. De memorandumtekst is dan als volgt:

Tijdens de Nationale Herdenking op 4 mei herdenken wij allen – burgers en militairen – die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen of vermoord sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in oorlogssituaties en bij vredesoperaties."

Met 'komend jaar', bedoelen we dit jaar. Daarom schreef ik: 'Dit is ook bij de aankomende Nationale Herdenking 2019 het geval.' Dit biedt de mogelijkheid ook stil te staan bij de grote groep mensen die hebben geleden onder de Japanse terreur en/of zijn omgekomen als gevolg van de oorlog in zuidoost Azië. Deze slachtoffers zijn tot op heden onderbelicht gebleven in Nederland en het NC vindt het belangrijk dat zij volwaardig onderdeel worden van het historisch bewustzijn in Nederland. Zoals ik eerder al schreef is de manier waarop we daar taal en vorm aan geven een belangrijke opdracht van de genoemde werkgroep vanaf de volgende beleidsperiode. Eerder is dat niet zo benoemd.

dodenherdenking niet-militaire slachtoffers uit de tweede wereldoorlog wel herdenkt maar niet-militaire slachtoffers na WOII niet. Ik heb hierover de volgende vragen:

5. Hoe legt u dit verschil in criterium (voor en na WOII) uit? Wat zijn hiervoor de argumenten? Wat is voor uw Comité het verschil tussen burgerslachtoffers (burger in de betekenis van "civilian" en niet "citizen") tijdens en na WOII? Gebeurt er in de ogen van uw Comité iets aan het einde van de tweede wereldoorlog, waarna het herdenken van burgerslachtoffers minder belangrijk of relevant wordt, en zo niet, wat is dan wel de reden voor deze verandering in criterium?
6. Uw document "Kranslegging, de Gijfers" stelt overigens dat u uit de periode "direct na de Tweede Wereldoorlog" ook nog "alle burgers" herdenkt, "omgebracht of omgekomen in Azië, als gevolg van verzet". Het gaat dus kennelijk niet om de tweede wereldoorlog. Worden de verzetsstrijders die vochten tegen de koloniale onderdrukking en die omkwamen in wat Nederland de Bersiap-periode noemt, en ook de burgerslachtoffers van Westers (Brits) geweld in diezelfde periode, dan dus ook herdacht? Maakt u duidelijk dat anti-koloniale verzetsstrijders in Nederland herdacht worden? Ik kan dit nergens vinden.

Mijn laatste vragen betreffen educatie van het Nederlandse volk over koloniale schuld:

7. In Nederland vierden wij onze onafhankelijkheid van Duitse bezetting (5 mei) en we vierden onze onafhankelijkheid van Japanse bezetting (15 augustus), maar niet onze onafhankelijkheid van Nederlandse bezetting (17 augustus). Of zijn die mensen, die op 17 augustus 1945 onafhankelijk werden, geen "ons"? Gaat u deze keuzes van selectief vieren en niet vieren uitleggen aan het volk, aan leerlingen in scholen?
8. Meer in het algemeen, gaat u in uw communicatie met het volk educatie verschaffen over het racistisch koloniale gedachtegoed, het zelfde soort gedachtegoed dat een drijfwier was voor de Holocaust? Ik lees op uw website een leidraad voor veranderend onderwijs in het document "Welk Verhaal Telt" en zie hierin geen expliciete aanbeveling voor onderwijs over het racisme en de witte suprematie die aan Nederlands kolonialisme ten grondslag lag en nog doorwerkt in de samenwerking. Kleur en ras worden in uw documenten alomt genegeerd, en ik neem toch aan dat uw organisatie bekend is met het idee dat kleur-onkenning (het idee van "geen kleur zien") een vorm van racisme is, zoals die algemeen beschreven wordt in de wetenschap.

Tenslotte wil ik u vragen mijn volgende kanttekening in acht te nemen bij uw opmerking dat u gesprekken voert over hoe Nederland het herdenken en vierden betekenisvol kan houden en "laten aansluiten bij de tijd." De gelijke behandeling van mensen is een absoluut recht, en kan daarom niet verbonden worden aan een bepaalde tijd of plaats. De veranderingen die u maakt moeten vanuit dat oogpunt gemaakt worden en niet, zoals u hier aangeeft, om bij de tijd te blijven. Het niet gelijkwaardig verlenen van staatsburgerschap was altijd fout, en het niet gelijkwaardig herdenken van groepen mensen ook, ongeacht de tijd of de plaats waarin we leven. Met andere woorden, de veranderingen die u momenteel maakt en hopelijk nog gaat maken, maakt u omdat ze altijd zo hadden horen zijn, en niet omdat ze voldoen aan een nieuw of modern beeld. Ze zijn geen modernisering maar een recht zetten van wat fout was. Dit is een wezenlijk verschil.

Ik kijk uit naar uw nadere uitleg. Met vriendelijke groet,

Annemarie Toebosch

Tijdens de Nationale Herdenking op 4 mei herdenken wij allen – burgers en militairen – die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen of vermoord sinds het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog, in oorlogssituaties en bij vredesoperaties."

Met 'komend jaar', bedoelen we dit jaar. Daarom schreef ik: 'Dit is ook bij de aankomende Nationale Herdenking 2019 het geval! Dit biedt de mogelijkheid ook stil te staan bij de grote groep mensen die hebben geleden onder de Japanse terreur en/of zijn omgekomen als gevolg van de oorlog in zuidoost Azië. Deze slachtoffers zijn tot op heden onderbelicht gebleven in Nederland en het NC vindt het belangrijk dat zij volwaardig onderdeel worden van het historisch bewustzijn in Nederland. Zoals ik eerder al schreef is de manier waarop we daar taal en vorm aan geven een belangrijke opdracht van de genoemde werkgroep vanaf de volgende beleidsperiode. Eerder is dat niet zo benoemd.

Welke slachtoffers we uit de periode na 1945 herdenken is in onze ogen meer een moreel dan een historisch debat. Het draait om de vraag hoe we willen terugkijken op de dekolonisatie van Indonesië. En of we deze gewelddadige periode betitelen als interne gelegenheid in Nederlands-Indië -zoals het officiële regeringsstandpunt van Nederland- of als invasie of poging tot rekolonisatie, zoals de Indonesische overheid stelt. Het NC gaat niet over een antwoord op deze vraag. Wel vindt het NC dat meer en betere reflectie op deze periode nodig is. Dat deze zwarte bladzijde uit de Nederlandse geschiedenis beter over het voedlicht wordt gebracht en dat Nederlanders zich rekenschap geven van het koloniale verleden en het excessieve geweld dat direct na de Tweede Wereldoorlog is uitgewoerd, onder Nederlands gezag.

Uit de periode na de Tweede Wereldoorlog herdenken we tot op heden slachtoffers van oorlog en vredesmissies. Wanneer we de officiële lijn van de Nederlandse regering volgen was het geweld in Nederlands-Indië toentertijd een 'interne gelegenheid'. Wanneer we de Indonesische overheid volgen en er daarmee vanuit gaan dat Indonesië een onafhankelijke republiek was vanaf 17 augustus 1945, zijn de burgers die tijdens dit geweld zijn omgekomen Indonesische slachtoffers. Dit is de reden dat tot op heden deze doden niet onder het memorandum vallen. Het NC wil richting de komende beleidsperiode wel onderzoeken hoe we als samenleving op een respectvolle manier kunnen stilstaan bij deze doden. En hoe we daar vorm en inhoud aan geven. Ook dit is een belangrijk punt voor de werkgroep.

Ik hoop dat u verder kunt met dit antwoord.

Hartelijke groet,

Renske Krimp MA
Senior Onderzoek

